

MUSTAFA GÖNAY

Bir felsefe gömüsünün izinde

Nermi Uygur'un "Bütün Eserleri-II" de yayımlandı. 2016'da basılan "Bütün Eserleri-I" de Uygur'un 1958-1979 yılları arasında yayımlanmış şu kitapları kronolojik bir sırayla yer alıyordu: "Edmund Husserl'de Başkasının Beni Sorunu", "Dilin Gücü", "Felsefenin Çağrısı", "Dünyagörüüşü", "Güneşle", "İnsan Açısından Edebiyat", "Türk Felsefesinin Boyutları", "Kuram-Eylem Bağlamı: Çözümleyici Bir Felsefe Denemesi", "Dil Yönünden Fizik Felsefesi". Yakında çıkan "Bütün Eserleri-II" de ise Uygur'un 1981-2004 yılları arasında yayımlanmış kitapları yer alıyor. Bu toplu basımdaki eserleri şöyle sıralıyor: "Yaşama Felsefesi", "Kültür Kuramı", "Bunalımdan Yaşama Kültürü", "Çağdaş Ortamda Teknik", "İç Dışıyla Batının Kültür Dünyası", "Tadı Damağımızda", "Başka Sevgisi", "Salkımlar", "Dipten Gelen", "Denemeli Denemesiz", "İçimin Sesi", "Eşekler, İkindiler, Yetişimler" (üç kitap). Böylece mantık, dil, edebiyat, sanat, kültür felsefesi gibi alanlarda ömrü boyunca düşünce üreten Uygur'un felsefe evreni bir araya gelmiş oluyor. Bu toplu basımda yer alan eserlerin bir felsefe gömüsü olduğu söylenebilir. Öyle bir gömü ki hem açık hem de gizli okurun düşünce kalarıyla ortaya çıkarılabileceği bir gömü...

Kitaplarda yer alan Betül Çotuksökenin giriş yazıları bu önemli düşünürümüzün düşünce dünyasının kapılarını aralayan bir işlev taşımaktadır. Çotuksökenin aynı zamanda hocası olan Uygur hakkında kitaplaşmış bir çalışmasını da hatırlamak yerinde olur: "Nermi Uygur'un Düşünce Dünyasından Kesitler". Uzun zamandır baskısı bulunmayan bu kitabın da yeniden yayımlanması Uygur'u anlamak ve çözümlenmek isteyenlere ve öğrencilere yararlı olacaktır. Ayrıca Özne dergisinin Bahar 2015 tarihli 22. sayısının Çotuksökenin editörlüğünde "Nermi Uygur" özel sayısı olarak yayınlanmış olduğunu da hatırlatalım.

Uygur denince bir yaşama filozofu gelir aklıma öncelikle. Belki de onunla tanışmamı sağlayan ilk yapıtı nedeniyle. "Yaşama Felsefesi" lise döneminde okuduğum ve etkilendiğim kitaplardan biriydi. Farklı, alışılmamış bir felsefe ve bir düşünce dünyası ile karşılaşmıştım. Sonra "Felsefenin Çağrısı" ve diğerleri... Ama her zaman insanı yaşamaya çağırın, yaşamının içinden insanı çağırın bir ses duyduğum Uygur'un metinlerinde. Türkçede dile gelen kendine özgü, deneme biçiminde bir felsefenin çağrısını hep önemsemem. Uygur edebiyattan beslenen ve onu besleyen, ama felsefe olma özelliklerini (nelerse onlar) kaybetmeyen bir felsefe birikimi oluşturdu. Ayrıntılan ustaca işlenmesi, ayrıntılarda dolanarak ele aldığı konuyu özü ve bütünlüğü bakımından dile getirmeye yönelmesi, onun denemeciliğinin belirgin özellikleri arasında sayılabilir. Uygur'un denemeleri, felsefi ve edebi olanın iç içe geçtiği, özgün bir biçime büründüğü, döne döne okunacak metinler olarak karşımıza çıkar.

Felsefi ve edebi yapıtlarıyla oldukça üretken bir filozof olarak dikkati çeken Nermi Uygur'un düşünme ve araştırma konuları oldukça geniş olmakla birlikte, insan, yaşam, kültür ve dil konularının daha ağır bastığı, öne çıktığı söylenebilir. Bir başka deyişle Uygur, hangi konuyu-kavramı ya da sorunu ele alsaydı, temel hareket noktasını yaşama-kültür ve dil bağlamının oluşturduğu söylenebilir.

Kendine özgü bir kültür felsefesini işleyen Uygur'un felsefi söyleminde, yaşama bağlamında insanın çeşitli durumları, sorunları ve kültür ortamının yol açtığı problemler ve bunalımlar büyük bir yer tutar. Bunalımdan "Yaşama Kültürü" kitabı, Türkçede bunalım üzerine yazılmış en kapsamlı kitaplardan başında gelir. Bunalım denildiğinde, yalnızca psikolojik, ekonomik ve siyasal bir olayı düşünenlerin çoğunlukta olduğu bir ülkede, bunalımı felsefe açısından yorumlayıp değerlendirmenin yetkin bir örneğidir Uygur'un bu yapıtı.

Bir denemeci filozof olarak Uygur'da, filozof ve denemeci kimliği içiçe geçmiştir. "Yaşama Felsefesi" kitabına yazdığı önsözün son satırları şöyle: "Doğru değil ama şimdiye dek denenmiş biçimleriyle ola ki felsefenin işi bitiktir. -Denenmemişleriyle durum ne, peki?" (Uygur 2017: 31) "Dipten Gelen" adlı kitabında ise denemenin aynı zamanda tehlike anlamına geldiğini, ancak yine de denemekten kendini alamadığını şöyle açıklar: "Denemeden ötede tasarlayamam kendimi. Deneme yoksa, ben de yokum. Neysem, denemeyle oyun. Yaşama bu benim için: sevinç bu. Özelliklerimle içiçe bir denemeci öz yaşamım, başka ne ki, başka nola-bilir ki, -böyleyim. Böyle buldum kendimi, nice değişmelere karşın böyle gidiyorum." (Uygur 2017: 2359-2360)

Felsefenin gelişimi ve kendini ifade etmesi ancak dil ile mümkündür. Bu nedenle bir kültürde felsefenin

durumunu dilden bağımsız olarak ele alamayız. Uygur da felsefeyi Türk dili bağlamında ele alır ve felsefe olarak felsefenin özü gereği, dille, dilde kendini dışa vurduğunu belirtir. Ona göre, "Türk felsefesi" Türkçe, Türkçeyle, Türkçede kendini gösteren felsefedir. Zaman zaman bazılarının Türkçe ile felsefe ve bilim yapılmayacağına ilişkin temelsiz iddialarına yönelik anlamlı bir cevap olarak da okuyabiliriz Uygur'un bu konudaki cümlelerini.

Uygur'un, Türkiye'de felsefenin durumunu ortaya koyma yöneliminde, geçmiş ve geleceği birlikte göz önünde tutması, kültürümüzün tarihsel derinliğinde açık ya da örtük bulunan düşünsel kaynaklara ve birikime işaret etmesi oldukça önemlidir. Onun yaklaşımında kendi dili ve kültürü temelinde felsefe yolunu açıp ilerlemeye uğraşan bir filozof kimliğiyle karşılaşırız. Bu bağlamda Uygur'un "Türk Felsefesinin Boyutları" kitabı hem felsefede durumumuzu ortaya koymaya yönelir hem de felsefi olanaklarımıza işaret eder. Uygur'un tarihimize ve kültürümüze saklı kalmış ya da unutulmuş "felsefe gömüleri"ni vurgulaması nedensiz değildir.

Felsefe yapmak için belli bir felsefe bilincine sahip olunması gerektiğini her zaman vurgulayan Uygur, felsefenin nerede başlayıp nerde bittiği üzerinde ortaya çıkan ciddi tartışıklarla da sürekli uğraşmıştır. Onun felsefi ilgi alanının yaşama, dil, kültür gibi kavramlar temelinde oldukça geniş olduğu dikkati çeker. Yaşamın ve kültürün içinde yer alan her şey, Uygur için bir düşünme konusu ve nesnesi olarak karşımıza çıkar. Her eserinin ayrıca ve ayrıntılıyla incelenmesi gerekir. Ancak elimizdeki felsefe birikime baktığımızda da görürüz ki, Uygur, Türkçede kendini dile getiren çalışmalarla dünya felsefesiyle de bağlarını kurmuş ve geliştirmiştir. Özellikle Salkımlar kitabında yer alan "Sinoplugiller" yazısı (Uygur 2017: 2067-20116) felsefe ve kültür tarihi bağlamında kurulan bir "düşünce akrabalığı"nın farklı boyutlarını ortaya koyan güzel ve iyi bir örnektir.

Uygur'un deneme tarzında ortaya koyduğu felsefi birikimin, yalnızca edebiyat alanına ait görülerek değerlendirilmesini doğru bulmuyorum. Onun eserlerinin her birinin eleştirel çözümlenmeleri ve yorumları yapıldıkça Türkçede dile gelen felsefenin çağrısı anlaşılacaktır diye düşünüyorum. Uygur'un dilimizde ve kültürümüzde açtığı düşünce patikaları zaman zaman kararığa gömülen ve daralan yaşama dünyamızı anlama ve değiştirme çabalarımıza anlamlı ve değerli katkılar sağladığını söylemek yerinde olur.

Uygur'un geride bıraktığı felsefe birikimi hem okurlarını hem de yorumcuları, araştırmacıları beklemektedir. Lisans ve lisansüstü çalışmalarda söz konusu felsefe birikiminin incelenmesi düşünce dünyamızın kendine yönelik bir özbingi kazanması bakımından da önemlidir.

Felsefenin gelişimi ve kendini ifade etmesi ancak dil ile mümkündür. Bu nedenle bir kültürde felsefenin durumunu dilden bağımsız olarak ele alamayız. Uygur da felsefeyi Türk dili bağlamında ele alır ve felsefe olarak felsefenin özü gereği, dille, dilde kendini dışa vurduğunu belirtir

**Bütün Eserleri
II/2 cilt**

**Nermi Uygur
Yapı Kredi
Yayınları
1616 s.**